

EVALUATIE AFSPRAKENDOCUMENT JAKOBSKUISKRUID 2007

1 Inleiding

In 2006 is het Afsprakendocument Jakobskruid door GS vastgesteld. Het document is ter ondertekening verzonden aan de Gelderse gemeenten en waterschappen, terreinbeherende organisaties, L TO-noord, Rijkswaterstaat directie Oost Nederland en de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS).

Het Afsprakendocument is gericht op het voorkomen van Jakobskruid in veevoer. Deelnemende partijen spreken af dat er geen hooi met Jakobskruid als veevoer wordt aangeboden en maken hierover ook afspraken met aannemers bij uitbesteding van maaiwerk. Daarnaast geven de deelnemers inzicht in de plaatsen waar Jakobskruid veelvuldig voorkomt. Het Afsprakendocument gaat niet in op de bestrijding van Jakobskruid. Het Afsprakendocument moet worden gezien als een convenant, een herenakkoord. Partijen maken onderling afspraken en verbinden zich hieraan. Partijen kunnen worden aangesproken op het niet naleven van de afspraken, maar hier rusten geen sancties op. Een van de afspraken in het document is dat de verspreiding van Jakobskruid en de effecten van deze afspraken jaarlijks worden geëvalueerd en dat naar aanleiding hiervan wijzigingen in het document kunnen worden doorgevoerd.

Jakobskruid

Jakobskruid is een plant die al sinds jaar en dag in Gelderland voorkomt en daar een ecologische functie vervult. Alle delen van de plant bevatten gifstoffen (pyrrolizidine alkaloiden) die gevaarlijk zijn voor vee. Levende planten worden door vee herkend en gemeden. In droge vorm wordt Jakobskruid niet meer herkend en kan het worden opgegeten. Als vee gedurende een langere periode hooi met Jakobskruid als voer krijgt, treedt onherstelbare schade aan de lever op die uiteindelijk tot sterfte kan leiden.

2 Deelnemers

Van de partijen die benaderd zijn om het Afsprakendocument mede te ondertekenen heeft het grootste deel dit ook gedaan. Deze partijen is gevraagd om het evaluatieformulier in te vullen en daarnaast de belangrijkste groeiplaatsen van Jakobskruid op kaart aan te geven. Op basis hiervan is de evaluatie opgesteld. Een complete lijst van deelnemers is opgenomen in bijlage A.

3 Resultaten evaluatie

De evaluatie heeft plaatsgevonden eind 2007, na de bloeiperiode van Jakobskruid. Van de deelnemende organisaties heeft 70 % het evaluatieformulier ingevuld. Naast een evaluatie is ook gevraagd om een kaart met daarop de plaatsen waar veel Jakobskruid voorkomt. Deze kaarten zijn samengevoegd in één digitaal bestand. Daarmee is geen Gelderland dekkende kaart verkregen: de deelnemende partijen dekken niet het hele grondgebied van de provincie. De resultaten uit de evaluatie worden hieronder per type deelnemer weergegeven. Daarbij wordt aandacht geschonken aan de problematiek, de bestrijding, de verspreiding en het Afsprakendocument zelf.

Gemeenten

Van de 26¹ deelnemende gemeenten hebben er 19 het evaluatieformulier ingevuld. De overige gemeenten hebben, ondanks een herhaald verzoek, niet gereageerd. Het merendeel van de gemeenten geeft aan dat Jakobskruid in geringe aantallen of sporadisch voorkomt. In de overige gemeenten komt Jakobskruid pleksgewijs voor. Alleen

¹ Gemeente Aalten is pas na de evaluatie toegevoegd en wordt hier niet meegeteld.

Winterswijk en Culemborg (alleen uiterwaarden) geven aan dat de plant frequent voorkomt. Het voorkomen wordt overigens (nog) niet als probleem ervaren. Een aantal gemeenten heeft wel meldingen gekregen van ongeruste bewoners over aanwezigheid van Jakobskruid. Voor gemeenten is het daarbij lastig dat het soms gaat om terreinen van derden waarover de gemeente geen zeggenschap heeft. Tenslotte blijkt dat een deel van de meldingen andere, ongevaarlijke planten betreft.

Ondanks dat er slechts beperkt sprake is van een probleem, blijkt uit de evaluatieformulieren dat de gemeenten de problematiek zeer serieus nemen. Veel gemeenten geven aan Jakobskruid actief te bestrijden als dat nodig is. Dit gebeurt door aanpassing van het maaieregime, maar ook door handmatige verwijdering van verspreide exemplaren, bijvoorbeeld in de buurt van gevoelige locaties zoals paardenweiden en hooilanden.

Gemeenten hebben geen hooi verkocht als veevoer. Hierover zijn, indien nodig ook afspraken gemaakt met uitvoerende aannemers. In veel gevallen is daarnaast ook informatie over Jakobskruid en het Afsprakendocument verstrekt aan bewoners en medewerkers. Hierbij is bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de gemeentelijke website en berichtgeving in huis-aan-huisbladen.

Gemeenten geven tenslotte aan het Afsprakendocument helder te vinden en achten geen aanpassingen nodig. Wel wordt aandacht gevraagd voor de inventarisatie van de groeiplaatsen en de wijze waarop dit moet worden gedaan. Een enkele gemeente geeft aan onvoldoende capaciteit te hebben voor de inventarisatie van groeiplaatsen. Overige aandachtspunten die worden genoemd zijn: het belang van communicatie door de provincie richting bewoners en gegevens over de werkelijke sterftgevallen van vee door Jakobskruid. Met betrekking tot het laatste punt kan het meldingssysteem op de website Jakobskruid.com worden genoemd. Hier worden meldingen over ziek vee tengevolge van Jakobskruid geregistreerd.

Natuurbeheerorganisaties

Van de drie natuurbeheerorganisaties heeft alleen Het Geldersch Landschap het evaluatieformulier ingevuld en een zeer gedetailleerde digitale verspreidingskaart opgesteld. Staatsbosbeheer heeft aangegeven op dit moment geen prioriteit te (kunnen) geven aan het opstellen van een verspreidingskaart.

Op de terreinen van Het Geldersch Landschap komt Jakobskruid voor, maar de verspreiding is nog beperkt. Er wordt alleen hooi verkocht van percelen zonder Jakobskruid. Waar nodig wordt Jakobskruid verwijderd door maaien en afvoeren, handmatig uitsteken en plaatselijk door chemische bestrijding.

Belangenorganisaties

Het Afsprakendocument Jakobskruid is ondertekend door organisaties die zelf terreinen in beheer hebben, maar ook door belangenorganisaties zoals LTONoord en KNHS. Deze partijen hebben zelf geen gronden in beheer of eigendom. LTONoord heeft een evaluatienotitie opgestuurd. In deze notitie merkt LTONoord op dat de verspreiding van Jakobskruid het afgelopen jaar enorm is toegenomen en veel overlast heeft veroorzaakt. Om dit te illustreren heeft LTO via haar leden plekken geïnventariseerd waar het Jakobskruiskruid tot overlast leidt. Niet duidelijk is wat onder overlast wordt verstaan. Aangegeven wordt dat de plant voornamelijk langs rijks-, provinciale en gemeentelijke wegen voorkomt.

In het overzicht heeft LTONoord ook aangegeven in welke gevallen de verantwoordelijke terreinbeheerder maatregelen heeft getroffen tegen Jakobskruid. LTONoord concludeert hieruit dat er veelal niet of halfslachtig wordt gereageerd.

LTONoord vindt dat de provincie ervoor moet zorgen dat alle beheerders Jakobskruid gaan bestrijden als er risico bestaat voor ongewenste verspreiding of opname door dieren. Daarom wordt gepleit voor een provinciale Jakobskruidverordening.

Waterschappen

Tot op heden hebben drie van de vier Waterschappen het Afsprakendocument ondertekend. Waterschap Veluwe heeft nog niet ondertekend.

Van de waterschappen Rivierenland en Rijn en IJssel is het evaluatieformulier ontvangen. Waterschap Rijn en IJssel geeft aan dat Jakobskruiskruid voornamelijk op dijken voorkomt, waarbij de grootste concentraties rond Spijk, Pannerden en Arnhem. Langs de terreinen van Waterschap Rivierenland is het voorkomen van Jakobskruiskruid wisselend: in sommige gevallen neemt het toe, in andere juist af. Rivierenland voert een proef uit om de effecten van de verschillende bestrijdingsmethoden te meten. Op de plaats van de pilot komt Jakobskruiskruid over grote lengte in grote dichtheden voor.

Het Jakobskruiskruid wordt als een beheersbaar probleem ervaren. Waterschap Rivierenland onderneemt wel actie (het pilotproject) omdat ze zichzelf nadrukkelijk een rol toedichten. De pilot is nog niet afgerond. De resultaten zullen in de loop van 2008 bekend worden gemaakt.

Ook waterschappen hebben in toenemende mate te maken met meldingen van ongeruste bewoners. In sommige gevallen wordt het waterschap aansprakelijk gesteld voor schade als gevolg van Jakobskruiskruid. Deze aansprakelijkheidsstellingen zijn tot nu toe zonder gevolg gebleven.

Waterschap Rijn en IJssel heeft hooi van percelen zonder Jakobskruiskruid (om niet) als veevoer verkocht. De storkosten van maaisel van percelen waarop wel Jakobskruiskruid voorkomt is één van de redenen om de plant terug te dringen door aangepast maaibeheer. Daarmee wordt ook geprobeerd verspreiding naar aangrenzende percelen tegen te gaan. Waterschap Rivierenland merkt op dat er in de maai- en beweidingsovereenkomsten gewezen wordt op het risico van Jakobskruiskruid. Tevens is aan alle beheerders een brochure toegezonden. Het is vervolgens aan de beheerder om te zorgen dat er geen Jakobskruiskruid in hooi terechtkomt.

Aanpassing van het Afsprakendocument is voor de beide waterschappen niet nodig.

Provincie Gelderland

Provincie Gelderland is, als initiatiefnemer van het Afsprakendocument, bij de Jakobskruiskruidproblematiek betrokken. Daarnaast beheert de provincie de provinciale wegen, waarlangs Jakobskruiskruid voorkomt. Als beheerder heeft de provincie (afdeling beheer en onderhoud wegen) het evaluatieformulier ingevuld.

In verschillende provinciale bermen komt Jakobskruiskruid voor. Vanuit het oogpunt van bermbeheer wordt de aanwezigheid van Jakobskruiskruid niet als problematisch gezien. Regelmatig komen meldingen binnen van terreineigenaren die zich zorgen maken over de verspreiding van Jakobskruiskruid naar hun terrein.

Het maaisel waarin Jakobskruiskruid voorkomt, wordt afgevoerd naar een composteerinrichting. Aannemers mogen alleen hooi als veevoer aanbieden als er geen Jakobskruiskruid in voorkomt. Bestrijding van Jakobskruiskruid is alleen in bijzondere gevallen gedaan. Langs wegen waar, bijvoorbeeld na een herinrichting, de bermen zijn verstoord, wordt de eerste jaren één keer extra gemaaid om snelle verspreiding van Jakobskruiskruid te voorkomen.

Aanpassing van het Afsprakendocument wordt op dit moment niet nodig geacht.

Kaartmateriaal

De deelnemers aan het Afsprakendocument is gevraagd om aan te geven waar in hun beheersgebied veel Jakobskruiskruid voorkomt. De methode waarop dat gebeurt wordt aan de betreffende deelnemer overgelaten. De aangeleverde gegevens zijn verwerkt in een kaartbestand. Deze kaart is opgesteld met de gegevens die door de deelnemende partijen zijn aangeleverd. De provincie Gelderland heeft de kaartbeelden slechts samengevoegd.

Op de kaart is in 3 categorieën -verspreid aanwezig, talrijk en overheersend- aangegeven waar Jakobskruiskruid voorkomt. De kaart geeft geen compleet, actueel beeld van de verspreiding van Jakobskruiskruid in Gelderland. De inventarisatiemethode is daarvoor te globaal. Bovendien is er nog geen vlakdekkende deelname aan het Afsprakendocument. De verspreidingskaart is vooral bedoeld om een vergelijking te kunnen maken bij toekomstige inventarisaties. Conclusies daaruit kunnen leiden tot aanpassing van beheersmethoden of van het Afsprakendocument.

4 Overige ontwikkelingen

Pilot bestrijding Jakobskruid Waterschap Rivierenland

De resultaten van de pilot zullen in de loop van 2008 worden gepubliceerd. Ook andere terreinbeheerders kunnen dan hun voordeel doen met de bevindingen van het Waterschap.

Verordening Jakobskruid provincie Fryslan

De provincie Fryslan heeft in 2007 een provinciale verordening Jakobskruid vastgesteld. In Gelderland spreekt LTO Noord zich in de evaluatie ook uit vóór een verordening in Gelderland. De verordening in Fryslan verplicht beheerders om Jakobskruid te verwijderen indien het risico bestaat dat de plant wordt gegeten door vee of in veevoer terecht komt. De verordening in Fryslan is net als het Gelderse Afsprakendocument gericht op het voorkomen van Jakobskruid in veevoer. In situaties waar de kans bestaat dat Jakobskruid door vee gegeten wordt, kan met de verordening worden ingegrepen. De verordening geeft geen mogelijkheid in te grijpen op percelen die grenzen aan risicovolle situaties.

Landelijke tendens

Op landelijk niveau, gemeten over alle terreintypen, is er geen significante toe- of afname van Jakobskruid geconstateerd. Dit blijkt uit het Landelijk Meetnet Flora, dat onderdeel is van het landelijke Netwerk Ecologische Monitoring. Er zijn andere onderzoeken waaruit blijkt dat Jakobskruid in wegbermen wel is toegenomen.

Meldingsysteem www.jakobskruid.com

Op de website www.jakobskruid.com is een meldingsstelsel geplaatst. Hierop kunnen meldingen van sterfte van vee als gevolg van Jakobskruid worden geplaatst. Het meldingsstelsel is in augustus 2007 opgestart. Tot op heden zijn er geen recente meldingen van sterfte van vee door Jakobskruid geplaatst. Wel zijn 3 meldingen van overleden paarden uit 1999, 2003 en 2005 opgenomen en één melding uit 2007 van een paard dat herstellende is.

5 Conclusies

Hoewel het Afsprakendocument door veel organisaties is ondertekend, is het evaluatieformulier niet door alle organisaties ingevuld. Daarnaast wekt het Afsprakendocument de verwachting dat ook Rijkswaterstaat en Waterschap Veluwe deelnemen. Tot op heden hebben deze partijen echter nog niet ondertekend.

Er kan een aantal conclusies worden getrokken uit de binnengekomen reacties.

- Jakobskruid komt in alle delen van Gelderland voor. In de meeste gevallen in geringe hoeveelheden. Pleksgewijs komt de plant in grotere hoeveelheden voor. Slechts een enkele gemeente geeft aan dat de plant in een groter gebied frequent voorkomt.
- Er is door de deelnemende partijen geen hooi met Jakobskruid verkocht als veevoer. Daarmee wordt de belangrijkste doelstelling van het Afsprakendocument gerealiseerd.
- De terreinbeheerders en -eigenaren ervaren het voorkomen van Jakobskruid (nog) niet als probleem. Wel wordt de Jakobskruidproblematiek heel serieus genomen. Veel partijen hebben aangegeven dat, waar dit nodig werd geacht, Jakobskruid is verwijderd of extra is gemaaid, met het oog op het voorkomen van verdere verspreiding.
- Het aantal meldingen over Jakobskruid neemt toe. Dat geeft aan dat bewoners in toenemende mate bekend zijn met de plant en de mogelijke gevaren. Kanttekening daarbij is dat in het een deel de meldingen om andere soorten dan Jakobskruid bleek te gaan. De vraag wanneer er sprake is van overlast en wanneer er moet worden ingegrepen blijft moeilijk te beantwoorden.

- Veel partijen hebben in de pers, op eigen website of via ledenbladen aandacht geschonken aan Jakobskruid en de mogelijke gevaren. Daarmee is een stap gezet om de kennis bij het grote publiek te vergroten.
- De deelnemende partijen hebben geen behoefte aan aanpassing van het Afsprakendocument. Uitzondering hierop vormt LTO-noord, die pleit voor een provinciale verordening.

=====

Arnhem, 27 augustus 2008 - zaaknr. 2007-004882
Gedeputeerde Staten van Gelderland
C.G.A. Cornielje - Commissaris van de Koningin
H.M.D. Brouwer - secretaris

Bijlage A

Overzicht deelnemende partijen Afsprakendocument Jakobskruiskruid

- Het Geldersch Landschap
- Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie
- Land- en Tuinbouworganisatie Noord
- Natuurmonumenten
- Staatsbosbeheer
- Vitens N.V.²
- Waterschap Rivierenland
- Waterschap Rijn en IJssel
- Waterschap Vallei en Eem

Gemeenten

- Aalten³
- Apeldoorn
- Barneveld
- Berkelland
- Beuningen
- Bronckhorst
- Brummen
- Culemborg
- Doetinchem
- Duiven
- Ede
- Elburg
- Geldermalsen
- Groesbeek
- Heumen
- Lingewaal
- Maasdriel
- Nunspeet
- Oldebroek
- Oost-Gel re
- Oude IJsselstreek
- Putten
- Ubbergen
- Voorst
- Wijchen
- Winterswijk
- Zevenaar

+ + + + +

code: evaluatie 2007.doc

² Per december 2007, nog niet deelgenomen aan evaluatie

³ Op 3-1-2008 nog in afwachting van B&W besluit

